

کنکاشی در معماری ایران در دوره پهلوی اول (با تاکید بر معماری مسکونی)

رقیه کاظمی کلجاهی

دانشجوی کارشناسی معماری آموزشکده سما واحد تبریز، آدرس رایانامه (kab633763@gmail.com)

چکیده

در دوره پهلوی اول اقدامات رضاشاه و برخی تحولات اجتماعی ناشی از این اقدامات، باعث تعریف و وارد شدن برخی مفاهیم جدید نظیر برونگرایی در معماری ایران شد. با توجه به فراوانی واحدهای مسکونی در معماری، بررسی این تحولات در میان خانه های مسکونی بیشتر ضروری می نماید. روش تحقیق در این پژوهش از نوع توصیفی-تحلیلی بوده و برای گردآوری اطلاعات از روش مطالعات کتابخانه ای استفاده شده است. نتایج پژوهش نشان دهنده چگونگی تغییر ساختار معماری ایران به طور کلی و معماری خانه های مسکونی به عنوان جزئی از معماری ایرانی است. کاربرد مصالح جدید، استفاده از مبلمان، حذف حیاط مرکزی، تبدیل حیاط به فضای باز نورگیر و طبقه بندی اتاق ها بر اساس عملکرد، نمونه هایی از مهمترین تغییرات در ساختار کالبدی خانه های سنتی ایرانی در دوره پهلوی اول به شمار می رود.

واژه های کلیدی: معماری پهلوی اول، خانه، درونگرایی، برونگرایی، نما

مقدمه

دوره قاجار و به ویژه پس از دوران ناصرالدین شاه را می توان به عنوان دوره آشنایی ایرانیان با مفاهیم و دست آوردهای مدرنیته و تبلور آن در سطح جامعه و شهر دانست. در این دوره تأثیرپذیری از غرب به کندی و ملایمت انجام می گیرد که این تأثیرپذیری در دوره پهلوی با شتاب بیشتر در عرصه های مختلف سیاسی، اجتماعی و اقتصادی اثر می گذارد و این حوزه ها دچار تغییر و تحولات بنیادین می شوند که این تحولات اثرات فرهنگی و اجتماعی وسیعی از خود برجا می گذارد.

آنچه در این پژوهش مورد نظر نگارنده است، بررسی تأثیر اقدامات رضاشاه بر معماری ایران در یک بازه زمانی بیست ساله (۱۳۲۰-۱۳۰۰) با تأکید بیشتر بر معماری مسکونی به عنوان فراوانترین نوع معماری در هر دوره تاریخی است. بدین ترتیب ضروری است برخی تحولات اجتماعی ناشی از اقدامات حکومتی که بر ساختار خانه ها نیز تأثیرگذار بوده اند مورد بررسی و مطالعه قرارگیرد تا نقش آنها در این تغییرات روشن تر شود. بدیهی است مجموعه اقدامات رضاشاه در راستای مدرنیزاسیون تأثیرهای بسیاری در گسترش فرهنگ تازه و دگرگونی زندگی اجتماعی داشته است که این تغییرات به شیوه زیست و به دنبال آن به مکان زیست نیز تسری پیدا کرده است. بنابراین معماری خانه های مسکونی در این دوره علاوه بر شیوه سنتی رایج، شیوه دیگری نیز در پیش گرفت که تفاوت های اساسی با گذشته داشت و این پژوهش به بررسی آن می پردازد.

۱- آغاز دگرگونی و انتقال در دوره رضاشاه

سلطنت رضاخان از سال ۱۳۰۴ آغاز شد. از سال ۱۳۰۴ تا ۱۳۱۲ با اتکا به برخی از رهبران و سردمداران جنبش مشروطه و تعدادی از اشراف قاجاری حکومت خود را تثبیت کرد و از سال ۱۳۱۳ که دیگر نیازی به اشراف قاجاری تابع خود نداشت، به آنان و رهبران مشروطه وفادار نماند [۱]. دوران حکومت رضاشاه پهلوی در مجموع يك مقطع دوران ساز و موثر در شکل دهی بنیادهای فکری ایران نوین به شمار می رود [۲]. در این دوره در بسیاری از زمینه ها همچون نظام قضایی و نظام آموزشی تغییر و تحولات عمیقی رخ می دهد. نظام نوین آموزشی ایران طی سال های ۱۳۰۴ تا ۱۳۰۹ شکل گرفت. مکتب خانه ها تعطیل و به مدارس جدید تبدیل شد. روحانیون از آموزش رسمی